

נטילת לולב בשבת – לשוב לדרך המלך

הרב דוד חנוך יצחק בר-חיים

מכון שילה – תורה לעם ולארץ

harav@machonshilo.org | www.machonshilo.org

השנה חג הסוכות חל בשבת. רוב היהודים אינם נוטלים את לולביהם בשבת. ויש שנוטלים. מדוע? מהי עמדת ההלכה?

בקשר למצות עשה של תורה זו שנינו במשנה (סוכה ג, יא):

יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת [בערב שבת, מפני איסור הוצאה מרשות לרשות]; ו[למחרת] כל אחד ואחד מכיר את שלו, ונוטל. מפני שאמרו 'אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו'. ובשאר כל ימות החג, יוצא אדם ידי חובתו בלולבו של חברו.

ושוב שנינו (סוכה ד, א):

לולב וערבה, שישה ושבעה... לולב שבעה, כיצד? יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, [נוטלים] לולב שבעה [ימים]; ושאר כל הימים [כאשר חל יו"ט הראשון בשאר ימות השבוע, אין נוטלים בשבת שבתוך החג, כי רק ביום הראשון דוחה מצות לולב את השבת, ונמצא שנוטלים] שישה [ימים].

הרי מפורש במשנה שנוטלים את הלולב ביום טוב הראשון של סוכות אף כשחל בשבת. נשאלת השאלה: מדוע לא נוהגים כן היום?

לעניות דעתי, התשובה נעוצה בתחרות וביריבות ששררו בין מרכז התורה בארץ ישראל ובין המרכז הבבלי לפני כ-1400 שנה.

קשה להאמין? יתכן. אך המעיין בסוגיה בתלמוד הבבלי מתרשם שכך הם פני הדברים. שאם לא כן, קשה מאוד להבין מדוע התלמוד חוזר בו מדברי עצמו תוך כדי דיבור. בתחילת הדיון (מג, א) פוסק התלמוד בפשטות שבני א"י היודעים איזה יום הוכרז כראש חודש – ועל כן אין אצלם ספק לגבי התאריך – נוטלים בשבת כמפורש במשנה. ואילו בני בבל, המסופקים אם יום טוב הראשון של החג חל בשבת או שמא למחרת, אינם נוטלים מספק: "אנן [אנחנו, בבבל] לא ידעינן בקיבועא דירחא [לא יודעים את קביעת החודש ולכן אין נוטלים לולב]. אינהו [הם, בא"י] ידיעי בקיבועא דירחא [היודעים את קביעת החודש], לידחו [ידחו את השבת ויטלו את הלולב]".

אך בהמשך הסוגיה (מג, ב), התלמוד חוזר בו באופן מפתיע וקובע: "כיון דאנן לא דחינן [היות ואנחנו בבבל לא דוחים את השבת] אינהו נמי לא דחו [הם, בא"י, גם כן לא ידחו]. והא יום טוב הראשון דלדידן לא דחי [והרי יו"ט הראשון שאין אנו בבבל דוחים את השבת] ולדידהו דחי [ולהם, בא"י, לולב דוחה]? אמרי [השיבו]: לדידהו נמי לא דחי [אף להם אין לולב דוחה את השבת]!" בניגוד למה שנתבאר לעיל, מושמע כאן טיעון חדש הסותר את המסקנה הקודמת: מכיון שבני בבל אינם דוחים את השבת בנטילת הלולב, גם בני א"י צריכים לנהוג כמותם, ועל כן אל להם ליטול לולב בשבת.

הדברים תמוהים ביותר: היכן שמענו שכאשר אדם זה אינו יכול לקיים את המצוה, גם חבריו צריך להתבטל ממנה?

אמת הדבר שרש"י פירש (מד, א ד"ה לדידהו) שתיקנו כך "שלא לעשות ישראל אגודות אגודות ונראה כשתי תורות". וכיוצא בזה כתב הרמב"ם (הל' לולב ז, טז – בוילנא יז). אך האמת ניתנת להיאמר שהדברים אינם מתיישבים על הלב. וכי בזה בלבד נעשתה תורה כשתי תורות? הלא בני הגולה עושים שני ימים טובים ובני א"י יו"ט אחד: הללו מניחים תפילין, והללו לא; הללו מתפללים תפילת יו"ט, והללו תפילת חול; הללו עושים את החג שמונה ימים, והללו תשעה ימים. ובפסח: הללו עושין ליל סדר אחד, והללו שניים. וכהנה רבים. עוד יש להעיר שלשון התלמוד אינה מתפרשת יפה לפי פירושם של רש"י ורמב"ם; אילו הנימוק היה שעל כל היהודים לנהוג מנהג אחד,

היה התלמוד צריך לומר כן במפורש. הקביעה "כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו" רומזת לכוונה אחרת.

ואכן הנצי"ב (מ'רומי שדה' שם) דחה פירושו של רש"י והציע טעם אחר הנראה קרוב יותר לכוונת התלמוד: לאחר חורבן הבית "עיקר ישוב ישראל" עבר לחו"ל, ולפיכך גם יושבי א"י הנחשבים לאחר החורבן כטפלים לעיקר, חייבים להיגרר "אחר מנהג כלל ישראל".

אולם גם הסבר זה צריך עיון. העובדה היא שאין לנו ידיעות היסטוריות ברורות די הצורך על מצבם ומספרם של יהודי א"י לעומת יהודי בבל בתקופה שמיד לאחר החורבן. יש להוסיף שככל הידוע לנו התהליך שמתאר הנצי"ב – הפיכת חו"ל ל"עיקר ישוב ישראל" – ארך מאות שנים. יתירה מזאת – אביי, שחי כ-250 שנה לאחר החורבן, מצוטט בתלמוד (פסחים נא, א; חולין יח, ב) כמי שאומר על יחס בני בבל לבני א"י ש"אנן כייפנין להו [אנחנו כפופים להם]"; הרי שבימי אביי עדיין היה מעמדו של בבל נחות ביחס לזה של א"י.

עם זאת נראים דברי הנצי"ב, אך דומה שיש להציגם באופן מעט שונה. כאמור, התהליך שהנצי"ב מתאר לא אירע מיד עם החורבן. בתקופת התנאים וכן בתקופת האמוראים עד ימיו של אביי (נפטר ב-337 לספ"ה) לפחות, הכירו בני בבל במעלתם וביתרונם של בני ארץ ישראל וחכמיה – ובאותם הימים היה מקובל עליהם לחלוטין שבני א"י יטלו את הלולב בשבת בזמן שהם עצמם לא נטלו. תקופה זו משתקפת בתירוץ הראשון של התלמוד (מג, א) שהובא לעיל.

ברם, ברבות הימים – עם דילדול מרכז התורה והישוב היהודי בא"י בשל רדיפות הרומאים והביזנטים, ומאוחר יותר בעקבות הכיבוש הישמעאלי – נוצרה אט אט מציאות חדשה: המרכז הבבלי נעשה בפועל עיקרו של 'כלל ישראל' כדברי הנצי"ב, ועם הזמן גם סיגלו לעצמם עולם מושגים בהתאם.

לכך יש להוסיף שידוע ממקורות רבים, ששררה אורה של תחרות ויריבות בין שני המרכזים. דעתם של חכמי בבל לא היתה נוחה מזה שבני א"י מקיימים מצות לולב בשעה שבני בבל אינם מקיימים אותה, וממה שמשמע מכך: שלבני א"י משפט הבכורה. דומה שכאשר בני בבל חשו שידם על העליונה, גובשה העמדה הבאה לידי ביטוי בתירוץ השני (מג, ב): בני א"י חייבים לקבל את מרותם של בני בבל ולנהוג כמנהגם. (בבחינת אין צריך לומר הוא שהתלמוד הירושלמי אינו מכיר בגזירה זו, ולדעתו בני א"י חייבים ליטול את הלולב ביו"ט הראשון שחל בשבת).

אם כנים הדברים, יש לשאול: כיום, כאשר לדעת מומחים רבים לפחות 50% מיהודי העולם יושבים ב"ה בא"י – והתורה שהלכה ונתדלדלה בגלות, ככתוב: מִלְכָּה וְשָׁרִיָּה בְּגוֹיִם, אֵין תּוֹרָה (איכה ב, ט), שבה למקומה, ומרכז התורה שבארץ ישראל הוא עיקר ולא טפל – כלום יש לראות ביהדות בבל (שחדלה להתקיים), או בקהילות היהודיות בחו"ל, בעלות מעמד של עליונות בעולם היהודי? האם מנהג יהודי חו"ל יכול להיחשב עוד "מנהג כלל ישראל"? ואף אם ראוי שכלל ישראל ינהוג מנהג אחד, שמא בני חו"ל צריכים להיגרר אחר בני א"י ולא להיפך?

ראוי שנפנים את העובדה שמרכז הכובד של עם ישראל שב למקומו הטבעי, לארץ נחלת אבותינו. יש להבין שהגלות מתחסלת והולכת, שמרכז התורה בבבל נעלם ללא שוב. עלינו להגדיר את עצמנו מחדש: לא עוד אשכנזים, ספרדים ותימנים, אלא בני ארץ ישראל. הגיע הזמן לעשות מעשה על פי משנת רבי יהודה נשיא ישראל. הגיע הזמן לשוב לדרך המלך.